

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2024.2.14>**Станіслав НАУМОВ***аспірант кафедри етнології та археології**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника**Івано-Франківськ, Україна, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000 (stan.nau1990@gmail.com)***Stanislav NAUMOV***Post graduate at the Ethnology and Archeology faculty,**Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine**Shevchenka St, 57, Ivano-Frankivsk, Ivano-Frankivsk Oblast, 76000 (stan.nau1990@gmail.com)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0126-5543>

ВПЛИВ РОЗПАДУ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ НА КИТАЙ І ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Анотація. Метою дослідження є аналіз впливу розпаду Радянського Союзу на Китай та вплив цієї історичної події на світовий порядок. **Методологія дослідження** базується на якісному аналізі історичних, політичних та економічних подій. Підхід поєднує історичний контекст, аналіз кейсів та теоретичні рамки для вивчення впливу розпаду Радянського Союзу на Китай і змін, що відбулися у світовому порядку. **Наукова новизна** цього дослідження полягає у всебічному аналізі того, як розпад Радянського Союзу став як застереженням, так і стратегічною можливістю для Китаю, формуючи його унікальний підхід до внутрішньої стабільності та глобального впливу. Ця взаємодія історичного, політичного та економічного аналізу заповнює прогалину в існуючій літературі про світовий порядок після Холодної війни. **Висновки.** У статті висвітлюється інноваційна адаптація Китаєм концепції «соціалізму з китайськими особливостями», що поєднує економічну лібералізацію з політичним контролем, щоб уникнути помилок, які призвели до розпаду СРСР. Крім того, дослідження підкреслює ключову роль Китаю у сприянні багатопольярному світовому порядку через поєднання дипломатії м'якої сили та економічних ініціатив, пропонуючи альтернативну модель західній гегемонії.

Ключові слова: розпад СРСР, зовнішня політика Китаю, історія розвитку міжнародних економічних відносин.

THE INFLUENCE OF THE THE FALL OF THE SOVIET UNION ON CHINA AND THE TRANSFORMATION OF THE GLOBAL ORDER

Abstract. The purpose of the article is to analyze and explore the impact of the Soviet Union's collapse on China and how this historical event influenced the global order. **The methodology of the study** involves a qualitative analysis of historical, political, and economic events. The approach combines historical contextualization, case study analysis, and theoretical frameworks to examine the impact of the Soviet Union's collapse on China and the resulting shifts in the global order. **The scientific novelty** of this study lies in its comprehensive analysis of how the Soviet Union's collapse served as both a cautionary example and a strategic opportunity for China, shaping its unique approach to domestic stability and global influence. This intersection of historical, political, and economic analysis fills a gap in existing literature on the post-Cold War global order. **Conclusions.** It highlights China's innovative adaptation of "socialism with Chinese characteristics," blending economic liberalization with political control to avoid the pitfalls that led to the USSR's disintegration. Furthermore, the study underscores China's pivotal role in fostering a multipolar world order through a combination of soft power diplomacy and economic initiatives, presenting an alternative model to Western hegemony.

Key words: fall of the Soviet Union, China's foreign policy, history of the development of international economic relations.

Постановка проблеми. Завершення Холодної війни та подальший розпад Радянського Союзу стали одними з найважливіших поворотних моментів ХХ століття, які кардинально змінили політичний ландшафт і динаміку влади у світі. Радянський Союз, який

був супердержавою, що домінувала у світових справах понад сім десятиліть, розпався в 1991 році, залишивши Сполучені Штати єдиною державою, яку багато аналітиків назвали «однополярним світом». Для Китаю крах Радянського Союзу став глибоким уроком і створив невідкладні виклики, показуючи вразливість централізованого управління у соціалістичній державі та підкреслюючи необхідність реформ для забезпечення довготривалої стабільності. Це змусило Китай переосмислити свою ідеологічну позицію, що призвело до перегляду як внутрішньої, так і зовнішньої політики під керівництвом Ден Сяопіна та його наступників. Ця стаття досліджує багатогранний вплив розпаду СРСР на Китай, зокрема як економічні, політичні та стратегічні реакції Китаю на новий світовий порядок були сформовані уроками з радянського досвіду. Хоча крах Радянського Союзу у багатьох аспектах став для Китаю застереженням, він також надав країні можливість утвердити себе як лідера нового світового бачення – такого, що підкреслює багатополарність, економічну взаємозалежність і, зрештою, китайський вплив у глобальних справах.

Метою статті – аналіз впливу розпаду Радянського Союзу на Китай та як ця історична подія вплинула на світовий порядок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відносини між Китаєм і Радянським Союзом були складними, позначеними періодами союзу та ідеологічної близькості, а також серйозними розколами та суперництвом. Після створення Китайської Народної Республіки (КНР) у 1949 році під керівництвом Мао Цзедуна обидві країни спочатку поділяли спільну прихильність до соціалізму та бачення світу, сформованого комуністичними ідеалами. Ця спільність привела до міцного, хоча й іноді напруженого, партнерства, коли СРСР надавав Китаю економічну допомогу, військову підготовку та ідеологічне керівництво в перші роки існування КНР. Однак глибокі ідеологічні та геополітичні розбіжності поступово загострювалися, кульмінацією яких став радянсько-китайський розкол, що мав тривалі наслідки для обох країн.

У перші роки після створення КНР відносини між Китаєм і Радянським Союзом можна охарактеризувати як «медовий місяць». Союз ґрунтувався на спільній прихильності до соціалізму і спільному прагненні протистояти західному імперіалізму. СРСР надавав Китаю значну допомогу, включаючи технічну підтримку, капіталовкладення і постачання військової техніки. Радянський Союз відіграв ключову роль у підтримці перших п'ятирічних планів Китаю, спрямованих на швидку індустріалізацію країни за радянською моделлю розвитку. Цей період також мав важливий ідеологічний компонент. Мао Цзедун і Комуністична партія Китаю (КПК) розглядали Йосипа Сталіна як рольову модель, а китайська політика значною мірою формувалася під впливом радянських підходів до управління і економічного планування. Однак, попри партнерство, між країнами вже тоді виникали тертя з питань стратегії і лідерства в соціалістичному русі, які згодом переросли в серйозний конфлікт [1, с. 35–37].

Після смерті Сталіна в 1953 році і приходу до влади Микити Хрущова союз між Китаєм і СРСР почав руйнуватися. Політика «десталінізації», яку провів Хрущов, викликала сильне невдоволення Мао, який бачив у цьому зраду марксистсько-ленінських принципів. У той час як СРСР почав просувати політику мирного співіснування із Заходом, Китай зберігав прихильність до революційного підходу, вважаючи його єдино правильним шляхом для соціалістичних держав. До кінця 1950-х і початку 1960-х років ці ідеологічні розбіжності призвели до відкритої ворожнечі. Китай відмовився визнавати лідерство СРСР у міжнародному комуністичному русі, звинувачуючи Радянський Союз у «ревізіонізмі» і зраді революційних цілей. Суперництво між країнами охопило і геополітичну сферу: обидві сторони змагалися за вплив на комуністичні рухи в країнах, що розвиваються. Військові зіткнення на радянсько-китайському кордоні в 1969 році стали кульмінацією цього розколу, остаточно підтвердивши розрив між двома найбільшими соціалістичними державами [2, с. 101–104].

Розпад відносин із СРСР став застереженням для китайських лідерів, які усвідомили ризики ідеологічної ригідності та надмірної залежності від зовнішньої підтримки. До моменту розпаду Радянського Союзу наприкінці 1980-х років Китай уже розпочав значні реформи, спрямовані на економічну модернізацію, але досвід СРСР підтвердив необхідність подальших змін. Розпад Радянського Союзу підкреслив для Китаю важливість політичної стабільності, економічної гнучкості та уникнення політик, які можуть призвести до суспільного невдоволення. Історична траєкторія радянсько-китайських відносин залишила Китаю унікальну перспективу на розпад СРСР. Китай бачив як ідеологічні, так і практичні наслідки радянської невдачі, що допомогло йому розробити власну стратегію уникнення подібних помилок і досягнення успіху в новому світовому порядку. Розпад Радянського Союзу в 1991 році шокував керівництво Китаю, яке з тривогою спостерігало за розпадом братньої комуністичної держави. Ця подія створила як ідеологічні, так і практичні виклики для Комуністичної партії Китаю (КПК), чия легітимність базувалася на продовженні успіху соціалістичної моделі. Для китайського керівництва крах СРСР підкреслив вразливості централізованого управління та необхідність адаптації до змінюваних світових реалій. Це підштовхнуло Китай до прискорення модернізації та реформ, одночасно посилюючи контроль над внутрішньою стабільністю [3, с. 95].

Розпад Радянського Союзу показав важливість політичної стабільності, що стало ключовим уроком для китайських лідерів. Китайська відповідь була двоєдиною: по-перше, продовжувати економічні реформи для підвищення рівня життя населення, і, по-друге, підтримувати жорсткий політичний контроль, щоб запобігти потенційним соціальним заворушенням або фрагментації. У 1990-х роках Китай лише почав оговтуватися від протестів на площі Тяньаньмень у 1989 році, які підірвали впевненість КПК у здатності зберегти контроль в умовах швидких змін. Крах СРСР через два роки лише посилив рішучість партії підтримувати авторитарний контроль. Керівники Китаю, такі як Ден Сяопін, а згодом Цзян Цземінь, впровадили заходи для придушення інакомислення та посилення внутрішньої безпеки, одночасно дозволяючи поступову, контрольовану економічну лібералізацію. Цей баланс був розроблений для того, щоб економічні та ідеологічні зміни не становили загрози для панування КПК. Китайський уряд також сприяв формуванню почуття національної єдності та гордості, позиціонуючи себе як гаранта стабільності та процвітання Китаю на противагу хаосу в пострадянських державах. Лідери КПК підкреслювали важливість єдності в межах принципу «Один Китай», особливо у регіонах, таких як Сінцзян і Тибет, де існують сепаратистські настрої [4, с.151–153].

Крах Радянського Союзу також підтвердив необхідність поглиблення економічних реформ, які Ден Сяопін ініціював наприкінці 1970-х років. Китай зрозумів, що зупинка реформ може призвести до економічного застою та посилення соціального невдоволення, яке могло б загрожувати стабільності режиму. У відповідь Ден прискорив реформи під час свого знаменитого «Південного туру» в 1992 році. Він відвідав успішні економічні зони в південному Китаї, такі як Шеньчжень, підкреслюючи важливість економічного прагматизму та відкритості для іноземного капіталу. Цей підхід також передбачав децентралізацію економічного управління, що дозволило місцевим та провінційним урядам більш гнучко залучати іноземні інвестиції та розвивати свої регіони. Це контрастувало з радянською моделлю централізованого економічного управління, яка спричинила неефективність і застій. Завдяки цьому підходу Китай створив економічно успішні регіони, які стали зразками розвитку для інших провінцій [5, с.112–114]. Після розпаду Радянського Союзу Китай визнав, що глобальна економічна інтеграція є важливою для сталого зростання та модернізації. Ізоляціоністська позиція Радянського Союзу загальмувала його економіку, тоді як обмежена участь Китаю на світових ринках почала приносити значні переваги у 1980-х роках. Враховуючи технологічні та економічні переваги

Заходу, лідери Китаю мали на меті уникнути ізоляції СРСР і налагодити міцніші економічні зв'язки в усьому світі.

Підхід Китаю був обережним, але зваженим, спрямованим на інтеграцію у світову економіку, не жертвуючи політичним контролем. У 1990-х роках Китай вжив заходів для реформування банківської та фінансової систем, захисту іноземних інвестицій і створення правової бази, необхідної для ринково-орієнтованої економіки. Ці реформи зробили Китай привабливим місцем для іноземного капіталу, особливо для транснаціональних корпорацій, які прагнуть отримати доступ до його величезної споживчої бази та недорогої робочої сили.

Кінцевою кульмінацією цієї стратегії інтеграції став вступ Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2001 році. Ця віха означала повноцінне зобов'язання Китаю брати участь у світовій економіці на рівних умовах. Країна погодилася знизити тарифи, відкрити різні сектори для іноземного бізнесу та дотримуватися правил міжнародної торгівлі. Членство в СОТ прискорило економічне зростання Китаю, призвело до припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і значного збільшення експорту, який став наріжним каменем китайської економіки [6, с. 98–110].

Інтеграція Китаю у світову економіку мала трансформаційний вплив як на саму країну, так і на міжнародний ринок. У середині країни швидке економічне зростання призвело до значного покращення рівня життя, зменшення бідності та появи нового середнього класу. На міжнародному рівні Китай став критично важливим гравцем у глобальних ланцюжках поставок, виробляючи та експортуючи широкий спектр товарів на ринки по всьому світу. Ця трансформація зміцнила роль Китаю як «світової фабрики», позицію, яку він продовжує займати й сьогодні. Уряд Китаю зберігав ретельний контроль над цією інтеграцією, врівноважуючи економічну відкритість із політикою, яка захищала стратегічні галузі та зберігала владу КПК. На відміну від Радянського Союзу, який боровся з неефективним управлінням економікою та опором реформам, Китай прийняв іноземні інвестиції та глобальні ринки, уникаючи дестабілюючих потрясінь для своєї політичної структури. Цей прорахований підхід дозволив Китаю скористатися перевагами глобалізації, не зазнаючи соціальних та економічних потрясінь, які характеризували пострадянський перехідний період у Росії та інших колишніх радянських республіках.

Розпад Радянського Союзу призвів до виникнення однополярного світового порядку, у якому Сполучені Штати стали домінуючою глобальною силою. Це змінило розстановку сил у світі й створило унікальні виклики та можливості для Китаю. Китай, як нова економічна сила, скористався цими змінами, щоб переглянути свої зовнішньополітичні пріоритети та сприяти встановленню багатополярного світового порядку, який би зменшив домінування США та сприяв рівномірнішому розподілу влади. У перші роки після розпаду Радянського Союзу Сполучені Штати посіли неперевершену позицію у глобальній політиці. Їхня військова, економічна та політична перевага дозволила їм визначати правила гри на міжнародній арені. Для Китаю ця нова динаміка означала необхідність ретельного перегляду своїх стратегічних пріоритетів. Китайські лідери бачили ризик втручання США у внутрішні справи Китаю, особливо з огляду на питання прав людини, Тайваню та демократії. У відповідь на це Китай зайняв жорстку позицію, підкреслюючи принципи суверенітету та невтручання у внутрішні справи інших держав. Ця позиція стала основою зовнішньої політики Китаю в пострадянському світі та знайшла відгук серед багатьох країн, що розвиваються, які також цінували незалежність і самовизначення [7, с. 210–213].

Китай активно просував ідею багатополярності як альтернативу однополярному світу, де одна держава домінує над усіма іншими. Для цього Китай розвивав стратегічні партнерства з такими країнами, як Росія, Індія, та країни глобального Півдня. Ці партнерства допомогли

Китаю зміцнити свої позиції в міжнародних справах, забезпечивши підтримку його багатоплярної стратегії. Окрім цього, Китай посилив свою участь у міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, і активно підтримував розвиток альтернативних багатосторонніх ініціатив. Наприклад, Шанхайська організація співробітництва (ШОС) стала важливим майданчиком для економічного та безпекового співробітництва між Китаєм та Центральною Азією. Також Китай сприяв розвитку групи BRICS (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка), яка виступає платформою для економічного співробітництва між найбільшими країнами, що розвиваються.

Китай використав економічну дипломатію для зміцнення свого глобального впливу. Через ініціативи, такі як «Один пояс, один шлях» (BRI), Китай розширив свої економічні зв'язки з країнами Азії, Африки, Європи та Латинської Америки. Ці інфраструктурні проекти, які включали будівництво портів, залізниць і доріг, допомогли зміцнити зв'язки між Китаєм та його партнерами, створюючи нові економічні коридори, що сприяли торгівлі та взаємозалежності [8, с. 51–59]. Через ці ініціативи Китай прагнув не лише зміцнити свої економічні позиції, але й послабити залежність світу від західноцентричних економічних структур. Інвестиції Китаю в країни, що розвиваються, зміцнили його репутацію як партнера, що підтримує інфраструктурний розвиток, без нав'язування політичних умов.

Розпад Радянського Союзу суттєво вплинув на глобальну військову динаміку, відкривши перед Китаєм нові стратегічні можливості та виклики. Зі зникненням радянської загрози Китай більше не мав великого суперника на своїх північних і західних кордонах. Цей геополітичний зсув дозволив Китаю переоцінити свої оборонні політики та прийняти більш орієнтований на зовнішню політику підхід до національної безпеки. Однак це також означало, що Сполучені Штати отримали більшу свободу дій, особливо в Азії, де Китай мав зростаючі інтереси та амбіції.

Відсутність прямої загрози з боку Радянського Союзу дозволила Китаю сконцентруватися на модернізації та реструктуризації Народної визвольної армії Китаю (НВАК). Крах СРСР продемонстрував, що застарілі військові структури, неефективна координація та технологічна відсталість можуть бути згубними для національної безпеки. Лідери Китаю, зокрема Цзян Цземінь, усвідомили, що для того, щоб стати регіональною та глобальною силою, Китай повинен створити сучасну, технологічно оснащену армію, здатну захищати національні інтереси як вдома, так і за кордоном.

Протягом 1990-х і 2000-х років Китай інвестував значні ресурси у зміцнення своїх військових спроможностей, особливо у сфері кібервійни, ракетних технологій і військово-морських сил. Військово-морські сили Китаю зазнали суттєвого оновлення: з'явилися авіаносці, вдосконалені підводні човни та далекобійні ракети, що дозволило Китаю забезпечити сильнішу присутність у Східно-Китайському та Південно-Китайському морях. Цей фокус на морській потужності відображав прагнення Китаю забезпечити свої ключові торговельні маршрути та протистояти домінуванню США в Тихоокеанському регіоні.

Окрім технологічного вдосконалення, Китай також впровадив реформи для створення більш мобільних, професійних і добре підготовлених збройних сил. Усвідомлюючи зміну характеру сучасної війни, Китай вклав значні ресурси у розвиток кібербезпеки та інформаційної боротьби, створивши підрозділи, присвячені електронній та кібернетичній обороні. Завдяки модернізації своїх збройних сил Китай зміг не лише покращити свої оборонні спроможності, але й упевнено заявити про себе на міжнародній арені, підтримуючи свої геополітичні амбіції [9, с.182–187]. Пострадянський світ відкрив перед Китаєм нові можливості для створення альянсів і партнерств, які підтримували його інтереси. Китай дотримувався прагматичного підходу, формуючи стратегічні партнерства з країнами, які розділяли його

бачення багатополярного світу, такими як Росія та Індія, а також співпрацював з країнами глобального Півдня.

Одним із найзначніших партнерств, яке Китай розвивав, були відносини з Росією. Після періоду напруженості та ідеологічних розбіжностей у часи холодної війни Китай і Росія знайшли спільну мову в своїх спільних інтересах щодо протидії впливу США. У 1992 році обидві країни почали нормалізувати свої дипломатичні відносини, а у 2001 році підписали Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво. Це партнерство ґрунтувалося на спільній опозиції до західного інтервенціонізму та бажанні створити більш збалансований світовий порядок.

Китай також розширив співпрацю з іншими країнами, що розвиваються, через такі платформи, як BRICS (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка) та Шанхайська організація співробітництва (ШОС). Ці альянси стали важливими для просування економічної співпраці, безпекових ініціатив і розвитку регіонального впливу Китаю. Завдяки цим партнерствам Китай зміг зміцнити свої позиції як ключового гравця у формуванні регіональної стабільності, особливо в Азії [10, с. 102–106].

Розпад Радянського Союзу знаменував закінчення біполярного світового порядку, перформатував глобальні економічні структури та відкрив шлях для Китаю як нової економічної потуги. У той час як Сполучені Штати очолили західноцентричний економічний порядок, Китай прагнув знайти своє місце в цій системі, що дозволило б йому швидко розвиватися, зберігаючи незалежність від західного контролю. Ці амбіції привели Китай до подвійного підходу: інтеграції в глобальну економіку через міжнародну торгівлю та інвестиції, одночасно створюючи паралельні інституції, які сприяли б альтернативному економічному порядку.

У пострадянському світі Китай скористався глобальним переходом до принципів вільного ринку та зростанням глобалізації, швидко утвердивши себе як центральний вузол у світовому виробництві. Вступ Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2001 році став каталізатором цієї трансформації, дозволивши залучити величезний обсяг прямих іноземних інвестицій від транснаціональних корпорацій, які прагнули скористатися дешевою робочою силою та розвиненою індустріальною базою Китаю. Ставши «світовою фабрикою», Китай зайняв центральне місце в глобальних ланцюгах постачання, виробляючи широкий спектр товарів для експорту на ринки усього світу. Ця зміна глобальних ланцюгів постачання мала далекосяжні наслідки. Економічне піднесення Китаю кинуло виклик домінуванню традиційних промислових держав у Північній Америці, Європі та Японії, ефективно перемістивши глобальний центр виробництва на схід. Країни в Азії, Африці та Латинській Америці почали розглядати Китай не лише як конкурента, а й як економічного партнера, що призвело до збільшення торгівлі між країнами Півдня. Роль Китаю у глобальному виробництві дозволила йому накопичити значні валютні резерви, переважно в доларах США, що, своєю чергою, дало йому суттєвий важіль у міжнародних фінансах. Ця економічна сила дозволила Китаю ефективно протистояти фінансовим кризам та економічним спадом, закріплюючи його як стабільного партнера у світовій економіці [11, с. 22–25].

Попри інтеграцію у глобальну економіку, Китай почав розвивати альтернативні економічні структури, які відповідали б його інтересам та цінностям. Це зусилля втілювалися у створенні таких інституцій, як Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АІІВ) і Новий банк розвитку (NDB). Ці інституції надавали країнам, що розвиваються, альтернативу західноцентристським фінансовим інституціям, таким як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк. Вони пропонували кредити та інвестиції з меншими політичними умовами, зосереджуючись на інфраструктурних проектах та регіональній взаємодії.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI), запущена у 2013 році, стала ще одним прикладом китайських зусиль щодо створення паралельного економічного порядку. Фінансуючи

та будуючи інфраструктуру по всій Азії, Африці та Європі, Китай прагнув створити нові торговельні маршрути та економічні коридори, які сприяли б торгівлі з його партнерами. Завдяки BRI Китай не лише розширив свій економічний вплив, але й зміцнив свій статус глобального лідера в інфраструктурному розвитку. Ці інституції та ініціативи зміцнили зв'язки Китаю з країнами, які відчували себе маргіналізованими у західноцентричній системі, пропонуючи їм альтернативну модель економічного розвитку. Цей підхід посилив вплив Китаю та заклав основу для більш багатопольярного економічного порядку, у якому країни могли обирати між західними та китайськими системами [12, с. 75–79]. Розпад Радянського Союзу змусив Комуністичну партію Китаю (КПК) переглянути свою ідеологічну позицію, що призвело до розвитку і просування концепції «соціалізму з китайськими особливостями». Ця концепція стала унікальним шляхом, який відрізнявся від невдалої радянської моделі, поєднуючи марксистські принципи з елементами прагматизму та ринкової економіки. Ідеологія підкреслювала, що соціалізм у китайському контексті мав бути адаптованим до національних особливостей, і таким чином, забезпечувала економічний розвиток без втрати контролю КПК.

Китайські лідери уважно вивчали причини розпаду Радянського Союзу, дійшовши висновку, що однією з головних проблем була нездатність до адаптації економічної системи та ригідність ідеології. У відповідь КПК просувала «соціалізм з китайськими особливостями» як більш гнучку та життєздатну модель, здатну поєднувати економічні реформи з політичною стабільністю.

Під керівництвом Ден Сяопіна політична філософія Китаю стала більш прагматичною. Відома його цитата «Неважливо, чорна кішка чи біла, головне — щоб вона ловила мишей» символізувала підхід, спрямований на досягнення практичних результатів, а не ідеологічну чистоту. Цей прагматизм дозволив Китаю впроваджувати ринкові реформи, не ставлячи під загрозу владу партії.

КПК дистанціювалася від радянської моделі, наголошуючи на унікальності свого підходу. Соціалізм у Китаї не розглядався як догматичний набір правил, а як гнучка ідея, яку можна було адаптувати до історичних і культурних умов країни. Це дало можливість КПК зберігати ідеологічну легітимність серед населення, представляючи свій шлях як найбільш підходящий для національного відродження. КПК також змінила соціальний контракт із громадянами, у якому економічне зростання та соціальна стабільність стали центральними елементами легітимності партії. КПК обіцяла покращення рівня життя та стабільне соціальне середовище в обмін на політичну лояльність і підкорення. Цей підхід дозволив уряду позиціонувати себе як головного гаранта стабільності та процвітання Китаю, особливо на тлі хаосу, що спостерігався у пострадянських державах. Цей підхід також контрастував із радянським фокусом на ідеологічній чистоті, який часто призводив до економічної неефективності та стагнації. Завдяки концентрації на прагматичних результатах, Китай створив умови для економічного зростання, що сприяло покращенню якості життя населення і забезпечило тривале перебування КПК при владі [13, с. 640–658].

Просування концепції «соціалізму з китайськими особливостями» також дозволило Китаю створити альтернативну модель розвитку, яка протиставлялася як радянському провалу, так і західним ліберальним моделям. Ця модель поєднання авторитарного управління з економічною модернізацією стала привабливою для багатьох країн, які шукали швидкого розвитку без прийняття демократичних систем західного типу.

У роки після розпаду Радянського Союзу Китай усвідомив важливість розширення своєї м'якої сили для формування глобального сприйняття та посилення впливу у міжнародних справах. Відкриваючи себе світу як держава, що піднімається, але діє відповідально, Китай прагнув протистояти західним наративам, які часто описували його як потенційну загрозу.

Через дипломатичну взаємодію, економічне партнерство, культурні обміни та інформаційну політику Китай створив стратегію м'якої сили, спрямовану на покращення свого іміджу, особливо серед країн, що розвиваються.

Одним із ключових елементів стратегії м'якої сили Китаю стало просування своєї культури, мови та традицій за кордоном. Заснування Інститутів Конфуція по всьому світу відіграло центральну роль у цьому процесі. Ці інститути пропонували мовні курси, культурні програми та академічні обміни, які демонстрували китайські традиції та цінності. Зосереджуючи увагу на гармонії, повазі до авторитету та колективізму, Інститути Конфуція сприяли формуванню позитивного сприйняття Китаю в багатьох країнах.

Окрім мовної та культурної діяльності, Китай активно використовував державні медіа для поширення своєї точки зору на глобальні події, пропонуючи альтернативу західним медіа-анаративам. Такі мережі, як CGTN та інформаційне агентство «Сінхуа», розширили свою присутність на міжнародному рівні, надаючи контент, який висвітлював політику Китаю у позитивному світлі. Контроль за власним нарративом дозволив Китаю позиціонувати себе як модель розвитку, яка пропонує альтернативу західним підходам [14, с. 321–328]. М'яка сила Китаю також поширилася через економічну дипломатію, особливо у регіонах, що розвиваються, таких як Африка, Південно-Східна Азія та Латинська Америка. На відміну від західних держав, Китай зосередив свою допомогу на інфраструктурних, енергетичних та промислових проектах, пропонуючи кредити та інвестиції на кращих умовах.

Інвестиції Китаю в технології та освітні партнерства також посилили його глобальний вплив. Китайські компанії, такі як Huawei і ZTE, запропонували доступні телекомунікаційні рішення країнам, що розвиваються, допомагаючи їм модернізувати свою інфраструктуру та інтегруватися у цифрову економіку. Ці партнерства не лише зміцнили позиції Китаю в ключових регіонах, але й сприяли формуванню технологічної залежності, одночасно створюючи образ Китаю як інноваційної та високотехнологічної держави. Китай також збільшив кількість стипендій для іноземних студентів, особливо з Африки та Азії, запрошуючи їх навчатися в китайських університетах. Ці освітні обміни дозволяли Китаю формувати нові покоління лідерів і професіоналів, які привозили позитивне ставлення до Китаю у свої країни. Такий підхід став довгостроковою інвестицією у зміцнення впливу Китаю на міжнародній арені.

Завдяки стратегіям м'якої сили Китай створив глобальну мережу економічних, освітніх і культурних зв'язків, позиціонуючи себе як конструктивну силу у міжнародних справах. М'яка сила Китаю гармонійно доповнила його жорсткі інструменти впливу, дозволяючи створювати збалансований образ держави, яка переслідує власні інтереси, але водночас робить внесок у розвиток і стабільність світу [15, с. 238–243].

Висновки. Розпад Радянського Союзу став вирішальним моментом, який докорінно змінив глобальний баланс сил і спонукав Китай до перегляду своїх стратегій, ідеологій та зовнішньої політики. Перехід від біполярного світу до домінування Сполучених Штатів як єдиної супердержави створив як виклики, так і можливості для Китаю. У відповідь Китай прийняв довгострокове бачення розвитку, яке включало економічні реформи, модернізацію військових спроможностей і посилення культурної дипломатії. Економічні реформи та успішна інтеграція у глобальну економіку дозволили Китаю трансформуватися з аграрного суспільства в другу за розміром економіку світу. Ця трансформація забезпечила ресурси для модернізації армії, зміцнення глобального впливу та затвердження Китаю як невід'ємної частини світової економіки. Завдяки своїй здатності виробляти широкий спектр товарів і контролювати ключові глобальні ланцюги постачання, Китай став важливим гравцем у міжнародних економічних відносинах. Ідеологічна адаптація під прапором «соціалізму з китайськими особливостями» дозволила Китаю уникнути помилок Радянського Союзу. Гнучкість цієї ідеології забезпечила

стабільність і економічний розвиток, зберігаючи політичний контроль КПК. Завдяки цьому Китай зміг просувати альтернативну модель розвитку, яка знайшла прихильність у багатьох країнах, що розвиваються, які прагнули модернізації без прийняття західних демократичних систем.

Підйом Китаю кидає виклик однополярному порядку, встановленому після холодної війни, і сприяє формуванню багатополярного світу. Завдяки ініціативам, таким як «Один пояс, один шлях», Китай зміцнив свої економічні зв'язки з країнами по всьому світу, пропонуючи їм альтернативу західним фінансовим інституціям. Ці ініціативи не лише закріпили економічний вплив Китаю, але й сприяли розвитку регіонів, які часто залишалися поза увагою традиційних фінансових структур. Китай також активно співпрацював із країнами, що розвиваються, у міжнародних організаціях, виступаючи за більш справедливий глобальний порядок, який враховує інтереси цих країн. Завдяки стратегічному партнерству з такими країнами, як Росія та Індія, Китай закріпив свій вплив у ключових регіонах, зокрема в Азії, Африці та Латинській Америці. Ці зусилля сприяли зміцненню позицій Китаю як противаги західному домінуванню.

Китай успішно доповнив свою економічну та військову потужність м'якою силою, використовуючи культурну дипломатію, економічне співробітництво та освітні обміни для покращення свого іміджу у світі. Завдяки стратегічним інвестиціям у глобальну інфраструктуру та технології, Китай зміцнив свої зв'язки з багатьма країнами, створивши платформу для тривалого впливу. Однак перед Китаєм стоять і нові виклики. Питання екологічної стійкості, внутрішньої нерівності доходів і загострення стратегічного суперництва зі Сполученими Штатами визначатимуть майбутнє глобального лідерства Китаю. Здатність Китаю балансувати свої внутрішні пріоритети з амбіціями на міжнародній арені стане ключовим фактором його успіху в 21-му столітті.

Китайська адаптація до нових глобальних реалій демонструє його здатність до стратегічного мислення та гнучкого управління. Як центральний гравець у формуванні багатополярного світового порядку, Китай продовжуватиме впливати на міжнародну систему, пропонуючи альтернативу домінуючому західному підходу. Його модель розвитку, заснована на поєднанні економічного зростання та централізованого політичного контролю, залишається привабливою для багатьох країн, особливо тих, які шукають швидких змін без ризиків демократичної дестабілізації.

Література

1. Westad, O. A. *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge University Press. 2007. С. 35–37.
2. Shirk, S. L. *China: Fragile Superpower*. Oxford University Press. 2007. С. 101–104.
3. Fewsmith, J. *China Since Tiananmen: The Politics of Transition*. Cambridge University Press. 2001. С. 96.
4. Naughton, B. *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. MIT Press. 2007. С. 151–153.
5. Vogel, E. F. *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Harvard University Press. 2011. С. 112–114.
6. Breslin, S. *China and the Global Political Economy*. Palgrave Macmillan. 2004. С. 98–110e
7. Buzan, B., & Foot, R. *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge. 2004. С. 210–213.
8. Shambaugh, D. *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford University Press. 2013. С. 51–59.
9. Shambaugh, D. *Modernizing China's Military: Progress, Problems, and Prospects*. University of California Press. 2005. С. 182–187.
10. Scobell, A., & Nathan, A. J. *China's Search for Security*. Columbia University Press. 2012. С. 102–106.
11. Lin, J. Y. *Demystifying the Chinese Economy*. Cambridge University Press. 2012. С. 22–25.
12. Summers, T. *China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road*. Hurst & Company. 2016. С. 75–79.

13. Holbig, H. Ideology After the End of Ideology: China and Its Quest for a Post-Communist Legitimation. *Journal of Contemporary China*, 22(83), 2013. S. 640–658.
14. Nye, J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs. 2004. C. 321–328.
15. Kurlantzick, J. *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*. Yale University Press. 2007. C. 238–243.

References

1. Westad, O. A. (2007). *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge University Press. 2007. S.35-37
2. Shirk, S. L. (2007). *China: Fragile Superpower*. Oxford University Press. S.101-104
3. Fewsmith, J. (2001). *China Since Tiananmen: The Politics of Transition*. Cambridge University Press. S.95-96
4. Naughton, B. (2007). *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. MIT Press. S.151-153
5. Vogel, E. F. (2011). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Harvard University Press. S.112-114
6. Breslin, S. (2004). *China and the Global Political Economy*. Palgrave Macmillan. S.98-110
7. Buzan, B., & Foot, R. (2004). *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge. S. 210-213
8. Shambaugh, D. (2013). *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford University Press. S.51-59
9. Shambaugh, D. (2005). *Modernizing China's Military: Progress, Problems, and Prospects*. University of California Press. S.182-187
10. Scobell, A., & Nathan, A. J. (2012). *China's Search for Security*. Columbia University Press. S.102-106
11. Lin, J. Y. (2012). *Demystifying the Chinese Economy*. Cambridge University Press. S.22-25
12. Summers, T. (2016). *China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road*. Hurst & Company. S.75-79
13. Holbig, H. (2013). Ideology After the End of Ideology: China and Its Quest for a Post-Communist Legitimation. *Journal of Contemporary China*, 22 (83). S.640-658.
14. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs. S.321-328
15. Kurlantzick, J. (2007). *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*. Yale University Press. S.238-243